

A gomba és a magyar népi gyógyászat

Hozzáadta: ZSIGMOND Győző

I.

1. A magyar népi gyógyászattal foglalkozó könyvek egyáltalán nem vagy alig térnek ki a gombára (Hoppál, Oláh, Vasas, Makay-Kis, Danter,...). Pedig figyelemre méltó hagyománya lehetett a gombával gyógyításnak a magyarságnál is. Általánosságban ír a gomba szerepéről a népi gyógyászatban dr. Vetter János, anélkül, hogy kitérne a magyar vonatkozásokra (Vetter, 1993).

2. Jelen tanulmányomban előbb röviden arról szólok, hogy igen mire használták a gombát a népi orvoslásban. Aztán a jelenlegi helyzetet mutatom be, összegezek, utalok hiedelmek és tudás összefonódottságára (kölcsönhatására ez esetben), valamint néhány adatra a szomszédos meg távolabbi népek köréből.

Főlegben a kizárólag a korpuszt (adattárat), az adatok jelzők jegyzékét és a nyelvet.

3. Terepmunkát Erdélyben ('a Magyarországtól Romániához csatolt részekben'), Kárpátalján (Ukrajna), az Őrségben, Zemplénben, az Ormánságban és Moldvában végeztem, a többi adatot kizárólag a szakirodalomból vettem.

Á I.

1. A magyar népi gyógyászattal foglalkozó könyvek egyáltalán nem vagy alig térnek ki a gombára (Hoppál, Oláh, Vasas, Makay-Kis, Danter,...). Pedig figyelemre méltó hagyománya lehetett a gombával gyógyításnak a magyarságnál is. Általánosságban ír a gomba szerepéről a népi gyógyászatban dr. Vetter János, anélkül, hogy kitérne a magyar vonatkozásokra (Vetter, 1993).

2. Jelen tanulmányomban előbb röviden arról szólok, hogy igen mire használták a gombát a népi orvoslásban. Aztán a jelenlegi helyzetet mutatom be, összegezek, utalok hiedelmek és tudás összefonódottságára (kölcsönhatására ez esetben), valamint néhány adatra a szomszédos meg távolabbi népek köréből.

Főlegben a kizárólag a korpuszt (adattárat), az adatok jelzők jegyzékét és a nyelvet.

3. Terepmunkát Erdélyben ('a Magyarországtól Romániához csatolt részekben'), Kárpátalján (Ukrajna), az Őrségben, Zemplénben, az Ormánságban és Moldvában végeztem, a többi adatot kizárólag a szakirodalomból vettem.

II.

1. A magyarral rokon, a sámánizmusban jelenleg is hívő népekhez hasonlóan sámán hitű ősaink valószínűleg ugyancsak éltek a gombával a gyógyítás érdekében. Az orvosláshoz igényelt állapot előidézése végett bizonyára használták a bolonggombának, lőgygombának nevezett Amanita muscaria (Czigány, 1998: 213, 215, lásd még Diószegi, 1967, Eliade, 1988, Voigt, 1975, Vörtes, 1990).

Első keresztnyelvi reményeink, szerzeteseink, az elő elpusztításától, a húsevőstől óvakodó népi hitű magyarjaink fontos eledelének talán gyógyszere is volt a gomba, melyet nem természetek, mégis termelt; hitték, a gondviselő nyilvánvaló jeleit. Az Isten adta a gombákat, mondják ezt ma is, nem tudni miből lettek. Jó, hogy vannak, bár nem kis munka begyűjteni, értékesíteni őket.

2.1. A gombák ige használata a gyógyszerben (Lásd még Jaccottet, 1973). Noha egészen ma sem merül fel a nagy gombák gyógyhatása, ennek napjainkban nem tulajdonítanak akkora fontosságot, mint az ókorban és a középkorban. A századforduló gyógyszerei még árusítottak orvosságként a népi hitű gombákat, ez ma tájaink aligha fordulhat elő (Veress, 1982: 16.).

2.2. Például szembajokra júdáslegombát, vörzscsillapítóként bikkfa- és parázstaplót. Az ún. Agaricomot (Laricifomes officinalis) a századfordulón mifelénk már csak állatok kezelésére használták, viszont az ókorban Plinius és Diszkoridész hajtókat s a dőbetegek verejtéke ellen szereket írta elő; 1578-ban Melius Juhász Péter (magyarországi árusításáról ("patikáriusok" által), és felhasználásáról így ír:

"Ha egy drachmát, azaz hat pénz nyomóit borban megiszol, vagy mézes vízben, az gyermek minden belső betegséget meggyógyítja. A-rágembernek chserben adj két drachmát, azaz tizenkét pénz nyomóit. Ismét végy Agaricomot két drachmát, fél drachma gyömbért, azaz három pénz nyomóit, Colochintist, azaz a vadtknek az belső bélit fél drachmát, térd szve ezeket, vess azután fél drachma Mastixot, saffránt két pénz nyomóit, ez porokat csinálj borral téstává. Ebből csinálj pilulákat egy borsószemnél. Végy egyszer tizenegyet, avagy tizenháromt hozzád. Ez igen jó fualkodás ellen, lőnek, szűnek fájassa ellen. Vízkórságot meggyógyít. Hideglelőst is hasban valót, főrgyet kiűz ez Agaricum ő maga is."

A szegesség ellen használt gombáról még a XVII. század elejétől maradt fenn receptünk: a "szőlőtőken termő gombát" kellett megszáritva, megtérve borban beadni (Hoffmann, 1989: 103, C 429,-198, D 257;318, I 335). Ugyanerre az eljárásra 1654-beli boszorkányperből is van adatunk (Schram 1970: 454).

2.3. Egy XVII-XVIII. századi receptgyűjtemény is tanúsítja, hogy egykor a népi hitű (részen ma már alig vagy egyáltalán nem azonosítható gombákat) igen változatos betegségek ellen javallották: fogfájás (Hoffmann, 1989: 319, I 345.), "szívfogás" (I.m. 482, O 119.), vörhas ellen (I.m. 391, K 742; 437, L 14); 1677-ben a pecérkegomba hurut

ellen való orvosságként szerepel (I.m. 308, I 159).

Á Á Á

III.

Napjainkban valószínűleg ritkábban használják a gombát a napi orvoslásban, de a múltira vonatkozó adataink kis száma illetve feltáratlanságuk oka lehet annak, hogy mégis többet írhatok a gombák a napi gyógyászatban való mai felhasználásáról, mint a rágébiről.

1. Agaricus spp.

A dunántúli Cserszegtomajon a fulladásos fehérgombát áztat pálinkájába (Szendrey, 1922-63: 664.).

Válinál a hurutos vízbe felfőzött pecerzegomba (Agaricus vagy Psalliota campestris) levét issza (Szendrey, i.h.).

Ismert még a sárguló csiperke (Agaricus xantheroderma) fej gombásodása elleni felhasználása Mátészalkán (Farkas 1988: 189.).

2. Amanita spp.

A muszkarin nevű hallucinogén elemet tartalmazó galócából (Amanita muscaria), amely talán a szomán alapanyaga hallucinációt előidéző italt készítenek a sámán típusú kultúrákban (amilyen valószínű a magyar is volt egykor) (Wasson 1986). Bódító szerként Szibériában és Észak-Amerikában éltek, élnek vele (Kutalek 1995). Napjainkban az obi-ugor és a szamojéd sámánok az istenekkel való kapcsolattartás megteremtéséhez nyersen és szárítva is használják a galócát (Balázs, 1954 : 418-420, Vártes, 1978: 382-383). A kereszténység felvétele előtt őseink szintén élhettek vele mint a természetfeletti való kapcsolatteremtés elősegítőjével (Voigt, 1975, Diószegi, 1967, Vártes 1990). Eddigi adataink alapján magyar nyelvterületen egyetlen a gombát, a "bolonggomba" galócát se használják hagyományosan hallucinogénként, rávétel, bódultság előidézősre. Nagyon ritkán és egészen új találkozhatunk bódítószertként való felhasználásával a magyarságnál. Ritki, ősi ilyen felhasználása a magyar sámánok, a táltosok által ritkán legutóbb valószínűleg majdnem ezer éve, a mai pedig az utóbbi évtizedekben csupán, sok százados kihagyást követően. Bizonyára nem kizárólag a Székelyföldön, ahonnan adatunk származik, és bizonyos, hogy nem a hagyományos értelemben számít ez a napi felhasználásnak. Valószínűleg nemet hatásra folyomottak a galócahoz főleg fiatal megkészték emberek Erdélyben is, köpességgel nem hagyományos nem napi, hanem kivételes, művészi és jellemző megnyilvánulás alkalmával, az ún. performance gyakorlása idején a Szent Anna-tó mellett (legalábbis elsősorban). Hasonlóképp élnek ezek a tudunkkal nem nagy számot képviselő galócát fogyasztók a gombával, mintha kábítószert tennék. Élvezetet, kíváncsi állapotot kerestek, s talán találtak is valami ilyesmit, mégpedig anélkül, hogy a galóca esetében -, hogy fűgöeké váltak volna (A 14). Viszont több helyen és hagyományos galócáként használatos az Amanita muscaria. Magyar viszonylatban nem tudunk egyetlen galóca emberi betegségek gyógyítására való használatáról, sem ösztönforma-jában, sem másé (Rosenbohm 1995: 21).

A galóca is tekinthető gyógyjárásnak: a károsító kórokat terjesztő legyek irtása számottevő megelőző módszer. Már Clusius említi az 1601-ben megjelent *Fungorum in Pannoniis obs. brevis Historiában*, hogy a galógombát Frankfurtban árulják gyanús gyanánt a paraszttasszonyok (Istvánfi, 1900: 40).

1684-ben is tudnak Magyarországon a galócáról, mint galócsre használt gombáról (Hoffmann, 1989: 431, K 1404).

Napjainkban a magyar nyelvterület majdnem egészén ismeretes, ha nem is használatos már a gyakran köp galógombának nevezett Amanita muscaria tányérba tve (egészben vagy felvagdálva), cukrova vagy sem, tejjel, vízzel vagy mézzel (Páldául A 1-12). Moldván és a Székelyföldön kívül inkább csak nevében él csak galócsre való használatának emléke. Kivételesen, az Őrségben az is előfordul, hogy másféle rovar irtására tartották, tartják jónak a gombát (A 16). Csíkszegben Háromszéken megkülönböztetnek barna (Amanita pantherina vagy -és- Amanita regalis) és piros (Amanita muscaria) galógombát (A 5-8, 16). Ennek alapján feltételezhető, hogy a párducgalócának is van galóca hatása. Az sem zárható ki, hogy adatkölőim tulajdonképpen csak királygalócát (Amanita regalis) használtak fel galócsre a galócon kívül, ez esetben pontatlan, felvétel azonosítás ritkán.

3. Auricularia sp.

Tudunk az Auricularia auriculae-judae, a júdásféle gomba szemfájás elleni használatáról. A bodzafagombát bokráról leszedik, meleg vízben áztatják és a beteg szemre kötik (Vajkai 1941: 240). Sőt Szombathely vidékén hallottak róla, hogy porát a pezsztvisz gomba porával együtt jónak tartják daganatos megbetegedések, tumorok kezelésére (Kalauz József közlése).

4. Boletus edulis

Zala megyéből van arra adatunk, hogy az ott hajdina- vagy vetővargányának nevezett ízletes vargányát az emberek hazaviszik orvosságnak is, ha a disznó beteg, ha gyomorrontása van vagy nem eszik, s akkor megfőzik savanyú fokhagymás levesnek az egész (főleg vőn) vargányát és azt kötik neki. Állítják, hogy az jó gyomrot csinál. Az embernek is javallják, ha berűg s aztán másnaos, de az embereknek nem a vőn vargányát készítek meg (Hulesch 1955: 21).

5. Cantharellus sp.

A Cantharellus cibarius, sárga rókagombát májbetegségek gyógyítására ajánlották Aranyosszéken. A várfalvi Jobbágy Miklós szerint májnak kell, hogy használjon, élsebb (Keszeg, 2000).

6. Corydalis spp.

A (?) Corydalis cava, odvas keltike - szív gomba, szűgomba olyan virágos növény, amelyet egyértelműen gombának tartanak, noha tudják, hogy a szűgomba burjánzó lesz (A 17).

Moldván: Kök virágocskájú a fűfű, az asszonyok fején. Kiássák a fődbő, kiáznak tizet, megkapnak egyet (A 17).

Hőjét levéve megtárik, egy pohár vízbe tartják úgy fél órát, aztán kiskanállal kavargatják, pálinkáspohárba teszik, feltöltik vízzel, és naponta háromszor isszák. Reggel étel előtt, délután meg este étel után. Nem véletlenül 1/3 háromszor bevenni ezt a csodaszert, Árványes 1/3 a bűvészs számok (ezúttal a hármás) szimbolikája (Laplantine, 1978: 121). Fontosnak itélik, hogy aztán reá kell feküdni a szívre, így hat igazán ez a szívnek jó orvosság (A 15, Á L. m. g. szívfájásra: Bosnyák, 1973).

Háromszéken is híre van a szűgombának:

A szűgombának nagy gyógyereje volt. Orbán Ferenc háza végig nőtt, mondják, mintha fölött lett volna, olyan volt. Pálidául a Kósa Ferenc nevű vásárhelyi mészkalácsos attól gyógyult meg. (Bá 1)

Nem kell tehát csodálkoznunk azon, ha régi újságban, a Székely Nemzetben, tárca főhőseket találkoznak a szűgombával (Borivó, 1902). Már a múlt század elején kihalóiban lévő szónak tartja az újságíró (valószínűleg Barátosi Bibó József rejtőzik az álnév mögött), főképp zágoni, papolci és barátosi íregasszonyoktól hallotta emlegetni. Ponton megfigyelésre vall, hogy papolci ember nyomán jelzi: ez kétféle, az egyik likas belső, a fejőrnőnek való, a másik társ belső, e férfinak való orvosság. A kinek a szíve fáj, egy szűgombát porrá őrve vízbe vagy pálinkába így k b s megkínnyebb 1/3 tőle. Jó orvosság, próbálták sokan. •

Borivó hivatkozik Borbás Vincésre, ki azt írja a keltikokról, hogy ez tőbb faja officinalis. Tőbbnyire gumójuk van, Oláh- Á Moldvaországban őpe burgonyamódjára elkészítve eszi. •

Csikban meg tőbbet hallani jelenleg a szűgombáról, mint Háromszéken: A szívgyombát tejbe kell tenni, s jó a szívre, májra, epésre (Bo3). Ezúttal nem a bal (női) és a jobb (férfi) jelképes jelentése szerint járnak el, amint azt Moldvában tették (Bosnyák 1973). Csikszentdomokoson a szívgyomba három napig vízben áztatott levőt szíverősítő hatásáért asztma ellen isszák. Savanyútejjel készíthetve szívroham ellen használják (Pálfalvi, 1999: 32-33).

Udvarhelyszéken gyermek ijedtsége ellen javallják (ónívbe tőve itatják) a tővesen szarvasgombának velt gumót (Mészáros 1998: 419, 461, 462). Gyergyóból és Gyimesből is adatolt a szívgyomba ismerete (Lásd meg Rab, 2001: 130, 140).

7. Elaphomyces

Elaphomyces reticulatus Vitt.

Sztancsek József közlő gyűjtése (1909) tartalmaz utalást arra, hogy a Felvidéken, Nyitra vármegyében ez bőségesen ellenfelet zsirtalan káposztában főznek. és ezt itatják meg a beteggel (Sztancsek, 1909: 103). Valószínűleg a Hollós László által a Bakonyban írt emlegetett *Elaphomyces reticulatus*-ról van szó ez esetben is (Hollós, 1911: 178).

Elaphomyces variegatus Vitt.

Hollós László Máramarosban jegyezte le, hogy ezt a nem ehető szarvasgombát szívbjaj ellen használják, mégpedig úgy, hogy megszáritják, porrá őrlik és porát vízzel veszik be (Hollós 1911: 178).

8. Fomes spp.

Tudomásunk van róla, hogy a Bakonyban, Nyitrában és Sóvidéken élnek, éltek a taplókkal mint vörzscsillapítókkal (Kalmár 1982: 146-7., Sztancsek 1909: 107., A 18, 19, 23). A *Fomes fomentarius*, a bőséges tapló sebtapaszként szolgál olykor ma is a Székelyföldön (A 20, 21). Fejfájás, izzadság, sötét arany elleni felhasználásáról a mai magyar népi gyógyászatban korondi adatok tanúskodnak (A 25-28).

A Vajdaságban ismert igyőbevétele a rovarok (pálidául szúnyogok) elleni fősztőskor (Kovács, 1982: 75). Nyitrában marhavászkor az istállókat diófán termett taplógombával fősztőskor (Sztancsek, 1909: 96). A Székelyföldön a mőkék fősztőskorhoz napjainkban is gyakran használják (A 22-24). A Felvidéken, Nyitrában tuduk róla, hogy taplófőzetet ittak gyomorgárcs ellen és azt tartották, hogy a szőlőtőtte ember orra alá (tehát agyvörz és esetén) jó taplót tartani (Sztancsek, 1909: 102, 110).

9. Ganoderma sp.

Széken a szőpasszonykalánnal kellett egyk-igyők egy pár napig az, akinek félre volt menve a szája a szőpasszony miatt (Kocsis 1988: 138-9). Ez a megkeményedett, kanálhoz hasonló fagomba, valószínűleg a peccástiaszgyomba, *Ganoderma lucidum*. Kocsis Rózsi állítja, hogy nagyon hatásos volt e gomba guta-tés esetben is, főleg az asszonyok lettek jól tőle, amennyiben vele kanalzták az ételt (A 29). Apahidai románoknál tudunk a *Ganoderma lucidum* (lingura milostivirii) gombáról való vízivás fehérfolyás (fluor albis vagy leukorrhoea) elleni ajánlásáról (Kós, 2000: 366).

Nem kizárt a szőpasszony kalánya meg a szőpasszonygyomba azonossága. Ez utóbbit a disznó szívfogása ellen javallottnak tőnteti fel Vajkai Aurél (Vajkai, 1943: 66).

Ismert porának a felhasználása (a júdásfél gombával egytőtte) kóros daganat esetben (Kalauz József közlőse).

10. Lactarius spp.

Lactarius piperatus, fehértőteju keserűgomba, ? *Lactarius pergamenus*, zőldtőteju keserűgomba

Csak a máramarosi Tőcsön (Kárpátalja) jegyeztem le gilisztahajtóként (bőfőrgessg ellen) való felhasználását embereknél. Fogyasztását sőtve ajánlják (A 30). Á Á

Székelyföldi, csomakőrősi (Orbaiszék) adatunk van arra, hogy ott a keserű gomba szárát kankó (tripper) ellen használták (A 31). Á Á

Tudunk róla, hogy Háromszéken ellenjavallják a juhoknak és a tehéneknek, mert úgy tartják, hogy csökkenti a tejhozamot (Márk Miklós sepsiszentgyörgyi erdőmérnök közlőse. Bőségszad, 2000. május 20.). A gyergyói Heveder nevű tanyatelepén állatok hasmenésének a gyógyítására használják (Kőllő, 2000: 79).

11. Laetiporus

Laetiporus sulphureus, sárga gővagomba

Bánvőlygőn a ló egerre piritott fűzfagombát kőtnek (Szendrey, 1922-63: 664). Felcsikban azt állítják, hogy a gővagomba vagy fűzfagomba jó gyomorbetegeknek (A 32). Ez utóbbi esetben ételként ajánlják. Az említett adaton kívül csak egy gyergyóiról tuduk meg: Borzonton a ló kehesége ellen javallják, hogy megszáritott fűzfagombát kell az orra alá fősztőlni (Kőllő, 2000: 52).

12. Lycoperdon spp., pöfetes

Langermannia gigantea, Calvatia utriformis, Bovista plumbea, ...

Rögen a pöfetesgombákat fungus chirurgorum néven vérszőcs csillapítására használták, főleg állatoknál (Beke 1935: 19).

Hogy igénybe vették őket a kőzelmúltban s napjainkban (I. március Gregor, 1973), tanúsítja ezt például bihari, háromszéki adat: A Sarkadkeresztúron, ha a tarló megszúrta a lábat, pöfetesgombával kiegészítik be (Bondár, 1982: 50). Háromszéken aki vérebe esik, lóposzogót (gonika faj) pálinkába tesznek s azt megittassák (Balázs, 1942: 114).

Vasas Samu írja, hogy Kalotaszegen használják a lúfingot szőcs, forrázás illetve kelés okozta (nyílt, nem vérsző) seb gyógyítására (Vasas, 1985: 107, 154, 161, 187). A gomba belső, húsos részét borítják a szőcsre. Péntek János és Szabó Attila pedig azt tudatják, hogy ugyanazon vidéken első vérszőcsre tettek pöfeteset (Péntek-Szabó, 1985: 154). Mezősgen porát tették a vágásra (A 33).

A pöfetesgomba - lúdposz - pora szerinte Erdélyben (A 33-36, 38-42), Moldvában (A 36), Kárpátalján és az Őrségben vérszőcselállító (A 45, 48., ill. Szendrey, 1922-63: 664).

Udvarhelyszéken a peheteget, lófingot hasmenés ellen is használták. Vízbe áztatott porát itatták (Gub, 1993: 102).

Gyimesben úgy tartják, jó torokfájásra, s miko a mandulája fűszedagad az embernek akkor is (A 38).

Kárpátalján gyomor- meg epebántalmak esetében tartják hatásosnak (A 46).

Állatnak is adják Gyergyóban gyomormenés ellen (A 42).

Hasonlóképp a Globalisa bovista, banyaposz pora marhának orvosság a dunántúli Cserszegtomajon úgyszintén (Vajkai, 1941: 236).

13. Phallus sp.

Phallus impudicus, szűrműrcsűg

A háromszéki Alsócsernátonban is használták a szűrműrcsűg gyógyításra, reuma ellen (V. László, 1976: 216). A természetbúvár Kakas Zoltán segítségével sikerült 1995 novemberében egy erre valló ottani adatra rábukkanni (A 49). Hogy nem egyedi esetről van szó, ezt alátámasztja egy bányavidéki kőzics, melyet főképp az őt idézők, mert pontos használati utasítást is ad:

Van egy bolonggomba, nagyon bűdös, azt meg szoktam szárítani, fűszetűrtűm, s szeszbe teszem. Bedűrsűlni használom reuma ellen (A 50).

Sepsibűszádi adatunk van arra, hogy nemrég kelés (furunkulus) gyógyításához ugyancsak igénybe vették, mágpedig szárának a szárítmányát tejbe áztatva (A 52).

A Sóvidékről ugyancsak ismeretes az ott poronsolatgombának nevezett szűrműrcsűg gyógyításra használata. A tehéntögyet fűstűlik vele, sebnek gyógyítása végett (Gub, 1994b: 197, Gub, 1996: 83, Gub, 1999: 49, A 51).

Kalotaszegen fűlre teszik (Péntek-Szabó, 1985: 308).

Az ókorban és a kőzkorban használták afrodisziákumot (Veress, 1982: 141, Kröbecz, 1988: 183). Erre mai adatunk nincs.

14. Phellinus

Phellinus igniarius, parázstapló

A népi állatgyógyászatban való felhasználása a Sóvidékről adatolt (Gub, 1996: 84). Szakadaton a fűszfatoplót megreszelve és almaecetbe tve a hasmenéses szarvasmarhába tűltűttűk vagy fűstűltűk vele a begyulladt tehéntögyet. Nem kizárt, hogy Korondon fűszetűvesztik a szilvataplóval (V. Phellinus tuberculosus). A kőrdűcs elakadásakor itt a gombát fűszetűrtűk, abrakba tettűk, s piritott kenyérrrel egyűt megettűk az állattal.

Phellinus tuberculosus v. pomaceus, szilvatapló

Korondról jeleztűk ennek a gombának az állatgyógyászatban való igénybevételűt. Kehesség ellen használják, fűstűlik vele a beteg lovat (A 53).

15. Psilocibe

? Psilocibe merdaria (trágya-harmatgomba),

? P. semilanceata (hegyes trágyagomba)

Kevesen ismerik a Sóvidéken. Fenyőkúton azt tartották, hogy ha bekenik vele a szeműlcsűt, az hamar leszád (Gub, 1996: 85).

16. Ramaria

Ramaria (flava, botrytis), korallgomba (sárga, rózsás) Néhány népi neve egymagában is jelzi, hogy tudatában vannak hashajtó hatásának, és szűksűg esetén űnek is vele. Ez a helyzet például Komadón, hol hívják gyomorgombának (Berecken szintűn) meg fosatógombának is (A 54).

17. Sarcodon imbricatum, cserepes gereben

Egyetlen vidéken a Gyimesben jegyeztűk le eddig a tehén tögyűnek megbetegedűse, gyulladása elleni felhasználását. A betegsűget reszfagnak mondják, így e gomba neve ott nem csupán fűkűnyelv, de reszfuggomba is (Pálfalvi Pál szűkelyudvarhelyi biológus kűzűse 2000. szept. 23-án).

18. Tuber

Tuber aestivum, nyári szarvasgomba

Hollós László ír róla, hogy a Bakonyban és pálinkában orvosszerűl használják vérrhas ellen, meg a tehénnek is adják véres húgy esetűben. (Hollós, 1911: 37).

19. Fungus. A gomba gyakran okozója betegsűgeknek. Sok tűrtűnetet mesűltek el adatkűzűim bolonggomba előidűző kűlűnfűle bajokról. Ezekből csak néhányat vettem be az adattárba (A 49-51).

A gombaműrgezős tűbbnyire helyes kezelűsűvel találkoztam. Általában forró tejet itatnak a műrgezzel, meghánytatják (A 58-59, Vajkai, 1941. 241, Zsigmond, 1994. 33).

A magyarságnál bolondulás, bódulás gomba általi szűndűkos kiváltása századunkban nem adatolt.

Perifériális eset, alig érintkeznek a népi gyógyászat körésszel az, amit egy havasi településről való adatgyűlöim mondtak, hogy náluk nincs szilvapalinka, ők, ha valamit intézni kell, főleg az orvosok esetében, gombával (Fungi) fizetnek, s a meg- s lefizettek annak jobban járónak, mintha (a szokásos fizetőeszközt) pénzt kapnának.

IV.

1. Egyfőle a szűzegekét kővetkezők egy táblázat, amely századunkbeli adatok alapján tartalmazza, hogy a magyarság milyen gombát vagy gombának tekintett népványt, miképpen és minek orvoslására használt. Zárójelben a betegségek latin nevét közlöm.

2. Tehát szélesen húsnál több gombát használnak, használtak úgy 30-35 főle kór gyógyítására illetve megelőzésre a magyar népi gyógyításban (mintegy 26 emberi és 9 állati betegség esetében).

Egy-egy adatgyűlö viszont csak egy-két gomba orvoslásban való felhasználásáról tud.

Majdhogy általánosan ismertnek tekinthető az Amanita muscaria (a kórok iágyással való megelőzésre) valamint a pőfetegek, Lycoperdon spp. használata (vörzscsillapításra). Á

A Székelyföldön és Moldvában viszonylag elterjedt a gombának tekintett, szűgombának nevezett virágos névűny csodaszernek tekintése. Már-már alig tudnak a többi említett gomba gyógyhatásáról, noha 40-50 éve még elg gyakran élhettek legalábbis Erdély-szerte például a Phallus impudicuszal.

3. Állatok és emberek gyógyításában még mindig használatosak az őrt nagygombák. Talán megőrnő a fáradságot a pontosabb, alaposabb tudományos, farmakológiai szemégyre vőtelők. Annál is inkább, mert minden esetben megerősített adatgyűlöim, akik többnyire jó gyógynévy ismerők és asszonyok voltak. Főleg a hagyományőzőbb vidőkekről származók. A leggazdagabb, legszínesebb anyag a Sóvidőken lejegyzett. Itt közlő foglalkozás is kialakult, amelynek nyersanyaga a gomba (a toplászás).

4. Nemezszer közűdik a gombás győgmód a vele őők hitőhez, hiedelmeihez (A 17,29), őletvitelőhez (A 20,22,25,40, Érdekes, hogy a szűpasszonyok okozta baj orvoslása őgett a mezősőgi Szűken őpp az említett hiedelemőnyről elő gomba - evőeszközét, kanálét való - használatát ajánlják (A 17).

5. A moldvai magyarok meg a szűkelyföldiek közűben a társadalmi, nemi elkölőnő és mondhatni mágikus analógiájára közlő nőnek meg őrfinak való szűgombát tartanak számon, melyet naponta háromszor - a három a leggyakoribb bűvőis szám - kell bevenni (A 17).

6. Termőszetes, hogy a nagygombák szerepőről a népi gyógyításban más őpek is tudnak. Hogy mennyit, mit; általában adós még a válasszal a tudomány.

Pőldául a magyarsággal nyelvi rokon osztjók meg a más nyelvcsaládbeli, de szomszűdos románok (Drăgulescu, 1981: 44), egyaránt használják a pőfeteget vörzscsillapítóét; a távolabbi franciák (Seignolle, 1980: 359, Thoen, 1982: 294-5), őszak-amerikai indiánok (Erdoes-UShte, 1993: 187, Thoen, i.h.) pedig a magyarokhoz meg osztjókhoz (Saar, 1991b: 177) hasonlóan őnek ugyancsak vörzscsillapítóét a bűkkfataplóval.

A iágyőő galóca iágyirtásra használatáról nem tudnak a távoli osztjók (i.h.) viszont igen a franciák (Rolland, 1967: 139) és a Kárpát-medencőben egymás mellett őlő románok (Drăgulescu, i.m.), szászok (Zsigmond, 1994: 44), magyarok.

Az osztjók és románok úgy nyolcfőle gombát használnak orvoslásra az eddigi felmőősek alapján (Saar, i.m., Drăgulescu, i.m.). Nem sokkal, de nagyobb fők a nagygombának a gyógyításban való igőnybevőtele a mikofőb (finnugor, többő, germán) meg mikofil (szláv, latin) őpek hatásának egyaránt kitett magyarságnál. Az eddigi hiányos kutatások alapján állíthatom ezt.

IRODALOM

BALÁZS J. (1954): A magyar sáman ővőlete. Ethnographia LXV. ővf. 3-4. sz. 416-440.

BALÁZS M. (1941): Adatok Háromszűk vármegye őprajzához. Sepsiszentgyőrgy

BEKE Á- (1935): Népies névyneveink őrtőnetőhez. (Kölőnyomat a Vasi Szemle II. ővfolyamából) 18-20.

BONDÁR F. (1982): Sarkadkeresztű őphite. FA 14.

BORZA, AI. (1968): Dicționar etnobotanic. Bucureți

BOSNYÁK S. (1973): Adalők a moldvai csángók őpi orvoslásához. Orvostudományi Közűlemőnyek 69-70.k. 296.

BUTURÁ, V. (1979): Enciclopedie de etnobotanică românească. Buc.

CZIGÁNY, L.G. (1980):ő The Use of Hallucinogens and the Shamanistic Tradition of the Finno-Ugrian people.ő The Slavonic and East European Review, Vol. 58, Nr. 2.: 212-217.

DANTER I. (1994): Népi gyógyítás a Kisalföld őszaki őszűen. Komárom-Dunaszerdahely

DIÓSZEGI V. (1967): A pogány magyarok hitvilága. Bp.

DRĂGULESCU, C. (1981): Date etnomicologice din sudul Transilvaniei. Studii ő Comunicări, Sibiu, 41-48.

DRĂGULESCU, C. (1992): Botanică populară őn mărginimile Sibiului.ő Sibiu

DRĂGULESCU, C. (1995): Botanica populară őn Para Făgăraőului. Ed. Constant, Sibiu

ELIADE, M. /1988/ Le chamanisme et les techniques archaűques de l' extase. Payot, Ile őd., Paris 183-4, 315.

ERDOES, R.-USHTE, T. (1993):ő De mőmoire indienne. La vie d'un Sioux, voyant et guőrisseur. Plon, Paris (le őd. 1972)

- FARKAS J. (1988): Néprajzi írások Szatmárból. Folklor és Etnográfia 39. Debrecen
- GARTZ, J. (1995): Psychotrope Pilze in Ozeanien. Curare 18/1: 95-101.
- GREGOR F. (1973): Magyar népi gombanevek. Bp. Nyelvtud.Értekezések 80.
- GUB J. (1993): Adatok a Nagy-Homoród és a Nagy-Kávkálló kőzettípi terület népi népványismeretéhez. Néprajzi Látóhatár 1993.1-2.102.
- GUB J. (1994a): Sóvidéki népi népványismeret. (kézirat)
- GUB J. (1994b): Népványekkel kapcsolatos hiedelmek és babonák a Sóvidéken. Néprajzi Látóhatár, II.évf.,3-4., 193-198.
- GUB J. (1996): Erdő-mező népványai a Sóvidéken. Korond
- GUB J. (1999): Házállataink dicsőrete. Sóvidéki etnozoológia. Korond Á
- GUNDA B. (1966): Ethnographia Carpathica. Bp.
- HALÁSZNÉ ZELNIK K. (szerkesztő) (1992): Gelencei orvosló könyvecske. Kézirat a XVIII. századból., Lakitelek
- HENNIG, B.-KREISEL, H. (1987): Taschenbuch für Pilzfreunde, Jena
- HERMAN O. (1914): Pásztorfővészet. In: A magyar pásztorok nyelvkinése. 671-687.
- HOFFMANN G. (szerk.) (1989): Medicusai borbélyi mesterség. Régégi magyar ember- és állatorvosló könyvek Radvánszky Bárola gyűjtéséből (XVII-XVIII. sz.-i gyűjtemény). MTA Irodalomtudományi Intézete
- HOLLÓS L. (1911): Magyarország földalatti gombái, szarvasgombaföldi. Kiadja a K. M. Természet-tudományi Társulat, Budapest
- HOPPÁL M. (1990): Népi gyógyítás. Magyar Néprajz VII.k. Budapest, 693-724.
- HULESCH B.-né KERECSÉNYI E. (1955): Népi erdőgazdálkodás. Bucsuta, Zala megye. Néprajzi Múzeum EA 6075.
- ISTVÁNFFI Gy. (1900): A Clusius-Codex mykologiai mltatása, adatokkal Clusius letrajzához. Budapest
- ISTVÁNFFI Gy. (1909): Az eheto gombákról. Természet-tudományi Közlelőny XLI.k.484 f. 433-449.
- JACCOTTET, J. (1973): Les champignons dans la nature, Neuchatel
- KÁLMÁNY L. (1882): Szeged népe.II.k. Arad, 142,160.
- KALMÁR Z. (1982): A gombák világa. Bp.
- KALMÁR-MAKARA (1976): Ehető és mérges gombák. Bp.
- KARDOS L. (1943): Az Őrség népi táplálkozása. Bp.
- KESZEG V. (2000): Aranyoséki gyűjtés. Kézirat
- KICSI S.A. (1997): A néhány adat gyógyító gombákról. Kézirat (manuscrit).
- KISS L. (1968): Vargánya. Magyar Nyelv 64/4: 456.
- KOCSIS R. (1988): Megszéplít szegénység. Kriterion, Bukarest, 103,138-139.
- KÓS K. /2000/: A Mezőség néprajza. 1-2. Mentor, Marosvásárhely
- KOVÁCS E.Á (1982): Doroszló hiedelemvilága. Újvidék 75, 279.
- KÁLLÓ T. (2000): Gyógynevényismeret és népi gyógyítás a Gyergyói-medence peremvidékén. Szakdolgozat, Bukarest Tudományegyetem, Hungarológia Tanszék
- KRÉBECZ J. (1988): Gomba atlasz. Pallas & Magyar Műdia, Bp.
- KUTALEK, R. (1995): Ethnomykologie des Fliegenpilzes am Beispiel Nordamerikas und Sibiriens. Curare 18/1: 25-30.
- LACKNER M. (1990): Adatok Bányászati gyűjtőgető gazdálkodásához. In: Néprajzi Dolgozatok Bányászatról. Szentendre. 54-66.
- LAPLANTINE, F. (1978): La médecine populaire des campagnes françaises aujourd'hui. Éd. Univ., Paris
- LÁSZLÓ K. (1976-77): A brassói és sepsiszentgyörgyi piacon árusított gombák. Aluta, Sepsiszentgyörgy 210-218.
- LERAUT, P. (1993): Les champignons dans leur milieu. Édition: Yves Verbeek, Maxville
- LÉVI-STRAUSS, C. (1973): Les champignons dans la culture. In: Anthropologie structurale deux. Paris 263-279
- MAKAY B.-KISS J. (1988): Népi gyógyítások Szatmárban. Népszava, Budapest
- MÁTYUS I. (1787): O és Uj Diaetetica. Pozsony III.könyv IX.rész 471-488.
- MELIUS P. (1978): Herbarium. Buk. 159-160.
- MÉSZÁROS Á. (1998): Népi gyógyítás Székelyvárságon. In: Havasalja havasa. Szerk. Bárh János, Kecskemét: 391-468.
- Mitológiai enciklopédia (Szerk. Tokarev, Sz.A.) 1988 I-II. Bp. 82-83. Á Á Á Á Á Á Á
- NAGY MOLNÁR M. (1991): Adatok Imola gyűjtőgető gazdálkodásához. In: Gálmár néprajza XXXIII.Debrecen 45-47.
- OLÁH A. (1986): "Újhold, új király!" A magyar népi orvoslás letrajza. Gondolat, Budapest
- PÁLFALVI P. (1999): Élővilág, természeti környezet. In: Csíkszentdomokos. Szerk. Balázs Lajos, Csíkszereda
- PÉNTEK J.-SZABÓ A. (1985): Ember és népványvilág. Buk.
- ROLLAND, E. (1967): Flore populaire de la France ou Histoire naturelle des plantes dans leurs rapports avec la linguistique et le folklore. Tome X., Paris (Éd. Maisonneuve et Larose, I.éd.: 1914)
- ROSENBOHM, A. (1995): Zwischen Mythologie und Mykologie: Der Fliegenpilz als Heilmittel. Curare18/1:15-23.
- Saar, Maret 1991a Ethnomycological Data From Siberia and North-East Asia on the Effect of Amanita Muscaria. Journal of Ethnopharmacology, 31., 157-173.
- ROSENBOHM, A. (1991b): Fungi in Khanty Folk Medicine. Journal of Ethnopharmacology, 31., 175-179.
- SCHRAM F. (1970): Magyarországi boszorkányperek 1529-1768. I. Bp.
- SCHURR, Th.G. (1995): Aboriginal Siberian Use of Amanita muscaria in Shamanistic Practices. Curare18/1: 31-65.
- SEIGNOLLE, C. (1980): (I.kiadás 1973-ból) Le Folklore de la Provence. G.-P.Maisonneuve et Larose, Paris, 262,277,332,359,382.
- SZABÓ A.-PÉNTEK J. (1976): Ezerjófű. Buk. 193-195.
- SZABÓ L. (1990): Népi természetismeret. In: Magyar Néprajz VII.Bp.736.
- SZENDREY ZS.-SZENDREY Á. (1922-1963 -a gyűjtés ideje) Magyar néphit és népszokás lexikon. In: EA 6186. 664.

(kőzirat)

SZÖCS L. (1997): Taplómunkák az árcsói fazekasvásárokon. In: A korondi fazekasvásárok. Árcsó, 1978-1997. Firtos Művelődési Egyesület, Korond 40-52.

SZTANCSEK J. (1909): Privigyei gyűjtés. Kőzirat, Náprajzi Múzeum EA 284

TARISZNYÁS M. (1978): A gyűjtőgető gazdálkodás hagyományai Gyergyóban. In: Népismereti Dolgozatok 25,26,30.

THOEN, D. (1982): Usages et légendes liés aux polypores. Bull. Trim. de la Société Mycologique de France tome 98, fascicule 3: 289-318.

UJVÁRY Z. (1991): Nőpi táplálkozás három gőmri völgyben. Debrecen 35-46.

VAJKAI A. (1941): A gyűjtőgető gazdálkodás Cserszegtomajon. Náprajzi Értesítő

VAJKAI A. (1943): Nőpi orvoslás a Borsavölgyben. Kolozsvár, 65,66,68.

VAJKAI A. (1948): A magyar nőpi orvoslás kutatása. Kézirat a Magyar Népkutatás Közlekedéséből. Bp., 14-15. Á Á

VARGA B. (1991): Gombák. In: Utánpótlás 3. Bódva menti dolgozatok. A Szlovákiai Magyar Náprajzi Társaság kiadványa 57-60.

VARGÁNÉ TÓTH L. (1994): Nőpi táplálkozás a Kisalföld északi részén. In: Paraszti Élet a Duna két partján II. (szerk. Kármendi Géza) 43-58.

VASAS S. (1985): Nőpi gyógyászat. Bukarest Á

VASVÁRI Z. (1993): Szokolya erdőgazdálkodása. In: Bírásnyvidék, Szob. 166-178.

VERESS M. (1982): Gombák. Bukarest

VÉRTES E. (1978): Nőpi azonosság és a népi népszokások az obi-ugorok és a szamojádok hitvilágában. Előmunkálatok a Magyarság Néprajzához 3.sz. 378-385.

VÉRTES E. (1990): Szibériai nyelvrokonaink hitvilága. Bp.

VETTER J. (1993): Gyógyító gombák. Gyógyszerészet. 37. 945-949.

VOIGT V. (1975): A szibériai sámánizmus. Nyelvtudományi Közlemények 77.k.1.sz. Bp.

WASSON, GORDON et al. (1986): Persephone's Quest : Entheogens and the Origins of Religion New Haven and London 17-81.,83-94.

ZSIGMOND Gy. (1993): Kérdőív a nőpi gombaismeret felméréséhez. In: A Kriza János Néprajzi Társaság Értesítő 1.sz. 22-24.

ZSIGMOND Gy. (1994-95): A gomba helye nőpi kultúránkban. Egy falu (Sepsikőrszék) etnomikológiai vizsgálata. In: Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 2.sz. Kolozsvár, 22-58.

ZSIGMOND Gy. (1999): Les champignons dans la médecine populaire hongroise. Bull. Soc. mycol. Fr., Paris, 79-90.

Adattár Amanita muscaria

1. A leggyombát kicsi tányérba tettük bele, tejet teltünk rá, kicsi cukorra beszórtuk, és a legyek mentek rá, s megdőltek tőle. (Kor 8)

2. A leggyombára ecetet, cukrot tettek rá. A legyek rászálltak, megdőltek. (Ze 1)

3. Van aki használta a leggyombát leggyűlésre. (Sz 1)

4. A leggyombát tányérba tettük, amelyikbe tejet es teltük. S akko a legyek rámentek, s megdőltek. (Szm 3)

5. Van barna (? Amanita pantherina, ? Amanita regalis) és piros (Amanita muscaria) leggyomba. Használtuk legyek ellen. Tányérba teltünk tejet, legyek reászálltak, s megdőltek. (Bor 5)

6. A leggyombát (Amanita muscaria és Amanita pantherina vagy regalis) felvagdálva tányérba tettük, vizet rá, s jó volt leggyűlésre. Lehet most is használják. (Szm 4)

7. A cukros vízbe tett leggyomba (Amanita muscaria és Amanita pantherina vagy regalis) jó legyek ellen. (Szm 2)

8. A legyek ellen tányérba teszik a leggyombát, s rá tejet, cukrot. (Bor 3)

9. A tányérba a leggyombára cukrot tesznek, s jó leggyirtónak. (Új 1)

10. A leggyombára egy tányérba tejet és cukrot vagy mézet tesznek. Attó megdőlnek a legyek. (Bo 1)

11. A leggyombát cukrozták a legyek ellen. (Kéz 3)

12. Van egy piros, fehér pettyes bolondgomba, azt leggyűlő gombának mondják. (Szp 3)

13. Egy házaspárral teltünk. Táncoltak bolondul a táncgombától, bolondgombától. Úgy (19)32-33-ban teltünk itt a faluban. A leggyombától volt ez. (Bo 1)

14. P.E. ette például és más szentgyűgyiek az Annart alkalmával a Szent Anna-tónál. Megszárították, porrá teltük, s pipába tettük, szívták. Úgy nőgy öve teltünk (1999-ben) huszonevesekkel. (Szy 4)

15. Édesapám a kertbe hányt a kígyógombát, trágyának. (Kl 3)

16. Úgy gondolom, az neveztük így, me avval irtották ezt a csótányféle bogarat. (Szf4)

17. Tejet teltünk, cukrot szórtak rá. Elpusztította a legyeket. (Vel 1)

18. Emlékszem, egy reg nőnek volt egy feve, karimás, vízzel odatette a leggyűlőt. Cukrot is rakott rá. Bolondgombát ismerik a leggyűlőben. Szép nagyon, de a szép tinőrugombának nincs párja. (Mogy3)

? Amanita pantherina vagy regalis

5. Van barna (Amanita pantherina vagy regalis) és piros (Amanita muscaria) leggyomba. Használtuk legyek ellen. Tányérba teltünk tejet, legyek reászálltak, s megdőltek. Á Á (Bor 5)

6. A leggyombát felvagdálva tányérba tettük, vizet rá, s jó volt leggyűlésre. Lehet most is használják. (Szm 4)

7. A cukros vízbe tett IÁ@gygomba (Amanita muscaria Á@s ? Amanita pantherina vagy regalis) jó legyek ellen. (Szmi 2)
 8. A legyek ellen tányÁ@rba teszik a IÁ@gygombát, s rá tejet, cukrot. (Bor 3)
 14. A fehÁ@r pettyes borsgomba vagy IÁ@gygomba megcukrozva jó a legyektő. (KÁ@ 6)

(?)Corydalis cava/solida, odvas/ujjas keltike - szívgomba, szűgomba

17. A szűgomba burjánbó lesz. Májba ('májusba') terem, erdőbe, fenyősbe s bikkesbe. Miko a szengyÁ@rgyi saláta virágzik, akkor ez is. Síkos a lapija. KÁ@k virágocskájú a fÁ@rfijÁ@, az asszonyÁ@ fejÁ@r. Kiássák a fődbő, kiásnak tizet, megkapnak egyet.

MegtÁ@rik, egy pohár vízbe tarcsák. FÁ@l órába, aztán kalánkáva Á@sszekeverik, hÁ@ját leveszik, pálinkáspohárba teszik, feltÁ@ltik vízbe, s megisszák Á@tel előtt regge, dÁ@lbe s este Á@tel után. S reáfekÁ@sznek a szívhez. A szÁ@vitől jó uruság a szűgomba. Lapija, mind a harangvirágÁ@. (Go 1)

18. A szívgombát tejbe kell tenni, s jó a szívre, májra, epÁ@re. (Bo 3)Á Á

19. A szűgombának nagy gyógyereje volt. Orbán Ferenc háza vÁ@ginÁ@l nőtt, mondják, mintha Á@lő lett volna, olyan volt. PÁ@ldáulÁ a Kósa Ferenc nevű vásárhelyi MÁ@zeskalácsos attól gyógyult meg. (BÁ@ 1)

Fomes fomentarius, bÁ@kkfatapló

20. A bÁ@kkfatapló puha rÁ@szit rÁ@gebb kÁ@tszernek is használták, jó sebre. (Kor 8)

21. Fájin a vágásra a topló. (Kor4)

22. A mÁ@hek fÁ@stÁ@lÁ@sire az a topló is jó, ami nem jó a toplásznak. (Kor5)

23. A bÁ@kkfatapló sokáig Á@g a fÁ@stÁ@lőben. FÁ@stÁ@lnek vele mikor kiveszik a mÁ@zet, tavasszal, mikor megnÁ@zik, van elÁ@g enivalójuk a mÁ@heknek, mikor megpucolják a kaptár fenekit.

A fÁ@stÁ@lÁ@s a mÁ@heket csillapítsa, ne szúrjanak annyira. Az atkakat - olyan tetűszerűek - is pusztítsa, ami a fiasítást Á@li meg. Nyolc napra kel ki az atka, a mÁ@h csak huszonegy napra. (KÁ@11)

24. A mÁ@hÁ@szeke fÁ@stÁ@lÁ@sre használják a toplót. A mÁ@hkaptár kezelÁ@sÁ@vel, amikor a mÁ@heket elklenőrzik, mÁ@z vesznek el, a fiasítást, az anyamÁ@heket vizsgálják. Akkor ez a legfinomabb, legkÁ@nnyebb, mert ebből kevÁ@s kell, s kellemes. (Kor9)

25. Jó a topló (bÁ@kkfatapló) aranyÁ@r, izzadság, vÁ@rzÁ@s Á@s fejfájás ellen. Árulásakor azt szokták mondani, hogy: nyáron hűt, tÁ@len fűt; tűztől, víztől őrizni kell. (Kor9)

26. Volt olyan, aki azt mondta:

- Tanító úr, szÁ@gyellem elmondani. Saját pisimmal mostam három hÁ@tig a vÁ@gbÁ@lnyílásomat. Borsónyi sebek voltak rajta. TÁ@kÁ@letesen meggyógyultam. A sapkából visszamaradt finomabb toplót egy rossz fazÁ@kba kell betenni, Á@s egyet belőle meggyújtani. S erre az enyhe toplófÁ@stre kell ráÁ@lni. Legalább kÁ@t hÁ@tig csináljuk estÁ@nkÁ@nt. A fÁ@st is gyógyít. Ezt előszÁ@r Tót Misinek az Á@desapja mondta nekem. Én is kiprobáltam. (Kor9)

27. A toplósapkát fejben viselni is egÁ@szsÁ@g. Én nagyon fejfájós voltam rÁ@gebb. Ha nyárba felteszem a toplósapkát, a fejem nem fáj. (Kor9)

28. A toplósapka a fejjzadságot felszívja. (Kor4,6,9)

(?)Ganoderma lucidum, pecsÁ@tviaszgomba

29. Használták a szÁ@passzonykalánt, avval kellett egyÁ@k-igyÁ@k egypár napig az, akinek fÁ@lre volt menve a szája a szÁ@passzonyok miatt.Á MegkemÁ@nyedett, kanálhoz hasonló fagomba ez. Jó gutaÁ@tÁ@sre is, főleg az asszonyok lettek jól amennyiben vele kanalzták az Á@telt. (SzÁ@ 2)

Lactarius piperatus, fehÁ@rtejű keserűgomba (borsos tejelőgomba) Á@s (vagy)Á Á

Lactarius pergamenus, zÁ@ldólőtejű keserűgomba

30. Szokták a platon sÁ@tni a keserűgombát. A gilisztát hajtja ki az emberekbő. (TÁ@1)

31. KőrÁ@sÁ@n a keserű szárát használták kankó Á@s tripper ellen. (Csk1)

Laetiporus sulphureus, sárga gÁ@vagomba

32. A gÁ@vagomba vagy fűzfagomba jó, ehető. Jó gyomorbetegnek. MegkÁ@szitÁ@s előtt megpucolom, forrázom 15-20 percig. (Bo 3)

Lycoperdon, pÁ@fetegek

Langermannia gigantea, Calvatia utriformis, Bovista plumbea,Á ...

33. A lófing a legelőken terem. Kerek. Kipukkasztotta az ember, vót benne valami fekete por. Ezt tettÁ@k a vágásra. Ezt s a (meszes) falat. (Szo 1)

34. A puhatag a vÁ@rzÁ@st elállítja. (Bo 3)

Ár

Árapatak, Felső-Fehér megye (ma Háromszék)

(1) LE, 1927

Ba

Bahána, Bákó megye

(1) KA, 1933, kat., gazda

(2) KJA, 1933, kat.

BÁ

Bálfalva, Háromszék

(1) BE, 1919, kat.

(2) OL, 1905, kat., pásztor, erdőművelő munkás, híres bicskakészítő

Ber

Bereck, Kézdiszék

(1) FF, 1926, gazda

(2) KE, 1933 (széki. Bácskán)

Bi

Bikfalva, Udvarhelyszék

(1) BL, 1914, ref., gazda

Bo

Csíkborzsova, Felcsík

(1) EA, 1921, kat., gazda

(2) EE, 1958, kat. (csíkrákosi széki.)

(3) GM, 1919, kat. (20 éves koráig a szomszédos Csíkszentmiklóson lakott)

Bor

Borszék

(1) KI, 1954 (a "gombakirály")

(2) KB, 1929

(3) SM, 1917 (a néhai "gombakirály" özvegye)

(4) TM, 1929 (ditrói, ide jött férjhez)

(5) TSZJ, 1912

Bot

Botháza, Mezőség

(1) NS 1934

(2) NSKI 1936

Bu

Bunyaszekszárd (1870-től 1980-ig létező falu a Bánságban)

(1) IJ, 1923, ref., gazda (jelenleg Igazfalván l.)

(2) IT, 1923, ref., gazdasszony (- // -)

Bú

Barcaújfalu, Barcaság

(1) SA, 1932, evangélikus

Búj

Beregújfalu (Novoje Szelo), Beregi járás

(1) BCST, 1974

(2) CST, 1935, nyugdíjas erdősz., gazda

(3) CSMI, 1941

(4) FCS, 1949, harangozó

(5) KOI, 1946, ort., tanárnő

(6) LJA, 1923, ukrán, görk.

(7) MA, 1920, nyugdíjas vasutas, gazda

(8) MME, 1926

(9) MPK, 1963 (gáti széki.)

(10) TS, 1955

(11) TMI, 1958

(12) TBEI, 1923, ref.

Buk

Bukarest

(1) MSZ, 1943, egyet. docens (mezőtelegdi)

Bács

Gyimesbács

(1) AM, 1939, kat., tanítónő

CÁ

Krasznacgány, Szatmár

(1) SZI, 1903, ref.

Cse

Csernáton

(1) GJ, 1955

Dá

Dálnok, Háromszék

(1) BI, 1942

(2) BS, 1944 (maksai származású)

(3) BS, 1969

(4) KS, 1919, tanár (rágóta Bp.-en)

(4) MÉ, 1913, ref., volt cseléd

(5) ML, 1947

(6) ML, 1973

(7) MM, 1950

(8) MI, 1919

(9) MM, 1924 (márkosfalvi származású)

(10) Szl, 1912, ref., gazda

(11) SzM, 1900, ref., erdősz

De

Székelyderzs, Udvarhelyszék

(1) BB, 1926, unit., egyházi hivatalnok

Do

Dofteana, Bákó megye

(1) CV, 1958, gárda, gazda

Ei

Előpatak, Valcele

(1) SD, 1955

(2) SE, 1909

Esz

Esztelnek

(1) CsP, 1965, kat., egyet. hallgató

(2) CsP gyűjtésből

Fe

Gyimesfelsőlok, Gyimes

(1) PK, 1935, gazda

Fr

Felsőróna, Máramaros

(1) FP, 1952, gazda (ukrán)

(2) PJ, 1959, (ukrán)

(3) PNY, 1928, ort., gazda (ukrán)

(4) SzJ, 1938, gazda

Ge

Gernyeszeg(1) SzJ (jelenleg Kézdivásárhelyen)

Go

Gorzafalva, Bákó megye

(1) DI, 1910, kat.

Ho

Hodgya, Udvarhelyszék

(1) BB, 1907

HÁ

Heldsdorf, Halchiu, Háltány

(1) UD, 1942

Ig

Igazfalva, Bánság

(1) PnSI, 1940, ref., tanárnő

Isz

Isznye, Zsnyatino - Munkácsi járás

(1) BBE, 1956

(2) LVGY, 1940

(3) BGY, 1955, raktáros a munkácsi "műszergyárban"

(4) BJ (Fáles Kacsó), 1928, "a nagy gombás", "azért Fáles a neve, mert fálesgombát talált"

(5) BKR, 1932

(6) GG, 1953, ref., köműves

(7) GI, 1954, ref., tanárnő

(8) VI, 1913

Ká

Kálnok

- (1) KI, 1950, ref. (mártonfalvi, jelenleg Sepsiszentgyörgyön)
- (2) KM, 1920, ref., gazda
- (3) KMLE, 1927, ref.

Vá

Várfalva, Aranyosszék

- (1) FA, 1947, unit., erdősz
- (2) FM, 1920, unit., gazda

Val

Valenii de Munte, Prahova megye

- (1) SI, 1951 (Sepsiszentgyörgyre nőst, kelt)

Ve

Verespatak, Mócvidék

- (1) AV, 1941, ortodox
- (2) AD, 1960, ortodox, bányász
- (3) FL, 1930
- (4) ZLA, 1907, unit.
- (5) ZJ, nyugalmazott bányász

Vás

Vásghvár, Bánság

- (1) id. CI, 1923, volt kanász és csordásbojtár
- (2) FCJ, 1923
- (3) KP, 1903
- (4) KS, 1940
- (5) TM, 1928

Vel

Velem, Vas megye

- (1) MPSM
- (2) PJ (1924), 74 éves

Vi

Visk (Viskovo), Máramaros

- (1) CE, 1933
- (2) CL, 1951
- (3) HO, 1944
- (4) HE, 1965
- (5) HR, 1977
- (6) HH, 1956

Ze

Zeteváralja, Udvarhelyszék

- (1) JM, 1932, kat., gazda
- (2) PT, 1954
- (3) SA, 1911, kat.
- (4) SL, 1955

Abstract: Mushrooms and Hungarian Folk Medicine

This study (a novelty in the domain) offer a concise presentation of the utilization of fungi in Hungarian folk medicine. The author present the situation concerning the past and nowadays on the basis of the literature of this subject and his researchs effectuated recently first of all in Transylvania and the west of Moldavia. Beliefs and knowledge are compared in time (past-present) and in space (Hungary, Romania,...). Some of study's data are interesting not only for ethnomycologists but probably for doctors and pharmacists too.

Rösum: Les champignons et la médecine populaire hongroise

Les livres sur la pharmacopée populaire hongroise n'abordent pas du tout ou à peine les champignons. Pourtant chez les Hongrois aurait pu exister une tradition considérable du traitement avec macromycètes. Dans cette étude l'auteur parle d'abord en abrégé de la façon dont les champignons ont été utilisés anciennement dans la médecine populaire hongroise. Puis il résume la situation actuelle se rapportant aux corrélations entre croyances et connaissances et à quelques dates à l'égard de peuples voisins ou lointains. En appendice il offre la liste des interlocuteurs et une bibliographie. Il a fait travail de terrain en Transylvanie (ici dans le sens 'territoire de l'Hongrie attachée à Roumanie'), en Kárpátalja (appartenant à l'Ukraine, région voisine de la Roumanie, de la Hongrie, de la Slovaquie) et en Moldavie, les autres dates sont empruntées de la littérature de spécialité. ACTA Siculica 2005/1 (a Dăileketi Intézet és a Dig Studio periodikája)